

Türk Biyoloji Dünyası Prof. Dr. Semahat Geldiay'ı Kaybetti

Prof. Dr. Sabire Karaçalı
Ege Üniversitesi

TÜBA Şeref Üyeliği ve TÜBİTAK Bilim Ödülü sahibi, Böcek Endokrinolojisi alanında uluslararası bilim çevrelerinde saygın yeri olan, değerli hocamız Sayın Prof. Dr. Semahat Geldiay'ı, 27 Şubat 2002'de sonsuzluğa uğurladık. Şükran duygularıyla, saygıyla ve rahmetle andığımız hocamız, Zooloji Profesörü Remzi Geldiay'ın eşidir. Özenle yetiştirdiği çocukları Beril ile Vedat'ın anneleridir.

1923'te İzmir'de doğan Prof. Dr. Semahat Geldiay, ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Tabii İlimler Bölümü'nü 1946'da bitirdi. Doktora çalışmasını Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Zooloji Kürsüsü'nde 1954'te tamamladı. Doktora sonrası eğitimine New York'ta Columbia Üniversitesi Zooloji Bölümü'nde devam etti. Yurda döndükten sonra 1961 yılında Ege Üniversitesi Fen Fakültesi'ne naklen atandı, aynı yıl doçent oldu ve burada 1967'de profesörlüğe yükseldi. O yıllarda kuruluşunu yaşayan Tabii İlimler Bölümü'nün Genel Zooloji Kürsüsü'nde temel dersleri yürütmüş ve laboratuvarları kurma çabaları vermiştir. Fen Fakültesi'nin gelişme aşamalarında yönetim sorumlulukları da alarak Kürsü Başkanlığı, Bölüm Başkanlığı, Senato Üyeliği ve Dekan Yardımcılığı dönemlerinde öğretim programlarının temelleri oluşturulmuştur. Hakkaniyete, adalete, yasa ve yönetmeliklere uyulmasına önem veren, olayları ve kişileri olduğu gibi kabul eden, sabırla dinleyen, sorunlara hoşgörülle yaklaşan ve sesini yükseltmeden çözüm getiren bir yönetici olmuştur. Bilimin evrenselliğine inanan hocamız, doktora öğrencilerinin tümüne yurtdışı burslar ve seçkin araştırma laboratuvarlarında çalışma olanağı sağlamak için özel çaba harcamıştır. Bilgi, beceri ve görgülerinin artmasını, ufuklarının genişlemesini, dünyaya açılmalarını istemiştir. Kütüphane ve laboratuvar olanaklarıyla o yıllarda Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Genel Zooloji Kürsüsü'nde çağdaş düzeyde gelişmiş bir araştırma ve eğitim kurumu oluşturmuştur.

Prof. Dr. Semahat Geldiay, nörosekresyon çalışmalarında evrensel boyuttaki öncülerin hemen arkasından gelen kuşakta yer almıştır. Prof. Dr. Selahattin Okay'ın yönetiminde tamamladığı doktora çalışmasında, nörosekresyon hücrelerinin böcek beyinde dağılışı, tipleri ve salınma yerlerini araştırmış, nörosekresyon hücrelerinin merkezi sinir sisteminin diğer bölgelerinde de olduğunu göstermiştir.

1957- 1959 yılları arasında Columbia Üniversitesi, Böcek Fizyolojisi Laboratuvarı'nda Dr. E.S. Hodgson ile çalışan Prof. Dr. Geldiay, nörosekresyonun hayvan davranışını kontrol ettiğini ortaya koymuştur. Nörosekresyonun sinir sistemi ile ilişkilerini çalışarak, nörohormon depolayan organlardan bir elektrik şoku veya hiperaktivite ile hormonların aniden kana verildiğini deneysel olarak göstermiştir. Alanında ilk olan bu deneyler, omurgasız ve omurgalılarda hormon salgılanmasının kontroluyla ilişkili olarak, çeşitli dillerde yazılmış temel ders ve başvuru kitaplarında daima yer almaktadır. İzleyen çalışmalarında, nörosekresyonun çoğalma ve özellikle yumurtaların olgunlaşması üzerindeki doğrudan rolünü deneysel olarak göstermiştir. Nörosekresyon hücrelerinin aktivitelerinin kontrolünde etkili olan çeşitli çevresel faktörlerden özellikle fotoperiyodun önemini, otoradyografi yöntemiyle ortaya koymuştur.

1970'li yıllar bilim dünyasında elektron mikroskobunun biyolojide yaygın şekilde kullanılmaya başladığı dönem olmuştur. Prof. Dr. Semahat Geldiay 1971- 1972 yıllarında,

Fulbright ve Amerikalı Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin araştırma burslarını kazanarak, Washington Üniversitesi, Seattle, Zooloji Bölümü'nde Dr. J.S. Edwards ile birlikte elektron mikroskopuyla çalışmıştır. Böcek beyin nörosekresyon hücrelerinde hormon sentezi ile salınma mekanizmalarını araştırmıştır. Serebral Nörohemal Organ olarak isimlendirilen, hem böcek endokrinolojisi hem de filogeni açısından önemli olan, nörohormonların doğrudan beyinden salındığı yerleri göstermiştir. Böcek endokrinolojisi alanındaki bilgilerin birikiminde önemli bir gelişme basamağını oluşturan bu çalışmaya, çeşitli dergi ve kitaplarda çok sayıda atıf yapılmıştır. Prof. Dr. Semahat Geldiay, tüm bu çalışmalarıyla 1975 yılında TÜBİTAK Bilim Ödülü ile onurlandırılmıştır.

1975-1980 yılları arasında Dr. S. Karaçalı ile birlikte, NATO projesi desteği ile serebral nörohemal bölgeyi diğer böceklerde de araştırmıştır. Bu projeden sağlanan önemli bir destekle Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü'ne bir transmisyon elektron mikroskobu kazandırmıştır ve laboratuvarının kurulmasını sağlamıştır. Proje sonuçları ve ilişkili çalışmalar uluslararası seçkin dergilerde yayınlanmıştır. Böyle bir laboratuvarın kurulmasıyla hem bölüm içinde hem de İzmir'deki üniversiteler ile araştırma enstitülerinde çok sayıda doktora ve doçentlik çalışmalarıyla özgün araştırmaların yapılmasına olanak hazırlanmıştır.

İnce yapı çalışmalarına ek olarak, böcek hormonlarının böcek kontrolünde kullanılması konusunda Türkiye'de yapılan çalışmalara da öncülük etmiştir. Bu çalışmalar Dr. S. Karaçalı, Dr. N. Akyurtlaklı ve Dr. Ö. Devenci ile birlikte, iki TÜBİTAK Projesi ile desteklenmiştir. Son olarak, 1987- 1990 yıllarında, AID tarafından desteklenen bir projede, Montana State Üniversitesi'nden Dr. S.N. Visscher ile birlikte çalışarak, henüz dikkatleri yeni yeni çekmeğe başlayan bir alanda -böceklerin besinlerle aldığı bitki büyüme regülatörlerinin böcek kontrolünde kullanılabileceği konusundaki- çalışmalara öncülük etmiştir.

Prof. Dr. Semahat Geldiay'ın 1949 yılında Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Zooloji Kürsüsü'nde başlayan akademik yaşamı, 1990'da Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü'nde yaş haddinden emekli olduğu güne kadar aralıksız, bilime önemli katkılarla sürmüştür. Onun yönetiminde, 17 yüksek lisans tezi ile 9 doktora tezi tamamlanmıştır. Seçkin dergilerin hakem listelerinde yer alarak bazılarında Türkiye'yi temsilen yürütme komisyonu üyeliği yaparak bilim çevrelerinde saygın bir yer kazanmıştır. Davet edildiği Amerika'daki Montana State, California ve Berkeley Üniversiteleri ile Kanada'da British Columbia Üniversitesi'ni ziyaret ederek Zooloji ve Entomoloji bölümlerinde araştırmaları ile ilgili seminerler ve konferanslar vermiştir. Bilimsel araştırma coşkusu derinden duyan, 42 yıllık hizmet sürecinin son günlerine kadar enerji ve heyecanını koruyan hocamız, başarılı çalışmaları nedeniyle 1996'da TÜBA Şeref Üyeliği ile onurlandırılmıştır. Bitmezmiş gibi görünen enerjisiyle, çalışkanlığıyla, coşkusuyla, bilimsel ve etik değerlere saygısıyla örnek bir hoca modeli oluşturmuştur. Öğrettikleri, sunduğu olanakları ve kazandırdıkları için, Prof. Dr. Semahat Geldiay'a öğrencileri minnettardır.

Bu yazı Günce dergisinin Ağustos 2002'de yayımlanan 23. sayısından alınmıştır.